

HELSINKILÄISTEN ÄÄNESTÄJIEN MIELIPITEET SOSIAALISEN JA TALOUDELLISEN KEHITYKSEN ESIKUVISTA

Olavi Borg

Taustaa

Inhimilliseen luontoon kuuluu taipumus etsiä esikuvia ja ihanteita. Niiden psykologinen merkitys on lähinnä siinä, että ne tyydyttävät yksilöiden toteutumattomia toiveita ja pyrkimyksiä antamalla mielikuvituksen tai verbaalisen toiminnan tasolla elämyksiä siitä, mitä ei aktuaalisesti ole voitu kokea ja saavuttaa. Mutta ihanteet ja esikuvat kuuluvat myös kiinteänä osana niin yksilön kuin ryhmien toiminnan motivaatiotaustaan. Tämän vuoksi niillä on tärkeä sosiaalinen funktio: ne ohjaavat ja kannustavat tietyn suuntaiseen toimintaan pyrkien realisoitumaan abstraktisista ja tunteenomaisista mielikuvista teoiksi ja toiminnoiksi, joilla on yhteisöllistä merkitystä.

Politologiassa, politiikan tutkimuksessa, ei ihanteita ja esikuvia, sen paremmin niiden syntyä kuin vaikutustakaan ajatellen ole juuri tutkittu. Tämä puutos ei koske kuitenkaan vain politologiaa vaan paljolti myös sosiologiaa. Sosiologiassa ei tosin puhuta niinkään esikuvista ja ihanteista, mutta jokseenkin samaa tarkoittaen viitepisteistä ja tavoitetasosta, viiteryhmistä ja vertailu-viiteryhmistä tai — viiteryhmän käsitettä edelleen täsmentäen — esim. konkreettisista viiteryhmistä ja kuvitelluista viiteryhmistä (ks. esim. *Koli* 1959 ja *Allardt—Littunen* 1961). Sosiologiassa ja sosiaalipsykologiassa onkin olemassa koko joukko empiirisiä tietoja siitä, mikä merkitys viiteryhmillä ja tavoitetasolla, tarkemmin sanoen esim. yksilön tavoitetason ja saavutusten tai jäsenryhmän ja viiteryhmän välisellä suhteella on hänen käyttäytymiseensä. Kuitenkaan siitä, miten erilaiset tavoitetasoasetelmat ja päämäärät sosiaalisissa ryhmissä syntyvät, ei tiedetä paljoakaan, ja nimenomaan on sanottu, että siitä miten ne syntyvät *yhteiskuntaluokissa*, ei tiedetä mitään (*Allardt—Littunen* 1961, 146).

Politiikan tutkimusta ajatellen toiminnallisten esikuvien ja ihanteiden selvittelyllä on merkitystä paitsi siksi, että ne kuuluvat oleellisena osana poliit-

tisten mielipiteiden, asenteiden ja uskomusten tutkimiseen, erityisesti siksi, että niillä ilmeisesti on suurempi ennustearvo aktuaaliseen käyttäytymiseen ja toimintaan kuin mitä on useilla tavanomaisesti tutkituilla poliittisilla asenteilla, esimerkiksi *Eysenckin* kehittämällä R- ja T-dimensioilla. Kun ajatellaan nimenomaan sellaisia laajamittaisia yhteisöllisiä esikuvia kuin jonkin maan taloudellisen tai sosiaalisen kehityksen viitepisteitä, on todennäköistä, että niitä koskevilla mielipiteillä on vastaavuutensa niin ideologian kuin toiminnan tasolla.

Tavanomaiset asenneulottuvuudet perustuvat yleensä verbaalisiin reaktioihin, jotka eivät suinkaan aina ole yhtäpitäviä aktuaalisen toiminnan kanssa. Tämä johtuu usein siitä, että asenneväittämät eivät »edusta» vastaajille mitään selvää ja konkreettista, saati sitten kaikkien samalla tavoin ymmärtämää reaalista ongelmaa, johon he voisivat yhtäpitävästi reagoida. Kun sen sijaan kysytään sen kaltaisia yleisiä toiminnallisia esikuvia ja ihanteita kuin »mitä maata Suomen tulisi pitää taloudellisen kehityksensä esikuvana», edustavat ne vastaajille huomattavasti yhdenmukaisemmin ymmärrettyä ja konkreettimpaa todellisuutta, johon reagoiminen edellyttää selvää arvovalintaa. Tällöin myöskin verbaalisen ja aktuaalisen toiminnan yhtäpitävyys on todennäköistä. — *Pesonen* on todennut Suomesta ulkomaille yhteyksiä ylläpitäviä seuroja ja yhdistyksiä tutkiessaan, että kommunistit toimivat käytännöllisesti katsoen vain itään päin suhteita vaalivissa yhdistyksissä (Finnish Foreign Policy, 1963). Tämä voi tietenkin johtua esim. siitä, että heillä ei ole ollut riittävästi mahdollisuuksia toimia muulla tavoin, mutta on aivan ilmeistä, että ei heidän ideaaliorientoitumisensa hevin muuta olisi sallinutkaan. Ihanteet ja toiminta ovat siis yhtäpitäviä.

Kun seuraavassa tarkastellaan helsinkiläisten äänestäjien mielipiteitä Suomen taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen esikuvista, ei käytettävissä olevan aineiston perusteella — sitä ei ole kerätty nimenomaan tämänkaltaista ongelmaa silmälläpitäen — ole mahdollisuutta suurestikaan tutkia sitä, mitkä tekijät eri ryhmien ideaalien muodostumiseen ovat vaikuttaneet. — Ideaalit määritellään tässä operationaalisesti eri maihin ja maaryhmiin kohdistuvien valintojen avulla. — Myöskään ei ole tilaisuutta verrata valintojen yhtäpitävyyttä aktuaaliseen toimintaan, koska empiirisiä tietoja esim. erilaisten kontaktien määrästä ja laadusta Suomesta ulkomaille ei — ilman edeltävää tutkimusta — ole käytettävissä. Jossain määrin voidaan kuitenkin ideaalien omaksumiseen vaikuttavista tekijöistä tehdä havaintoja käänteisesti, koska *tarkastelu keskittyy siihen, miten poliittisesti ja sosiaalisesti erilaiset ryhmät esikuvavalinnoissaan eroavat toisistaan. Lisäksi voidaan tehdä havaintoja siitä, missä määrin äänestäjien valinnoissa, viime kädessä siis yksilöiden poliittisessä asennoitumisessa voidaan havaita yli puoluerajojen ulottuvaa yhdenmukaisuutta.*

Voidaan toisin sanoen tehdä havaintoja ryhmäideologian ja yksilöasenteiden yhtäpitävyydestä.

Koska useimmat tehtävän suorittamista rajoittavat seikat liittyvät käytettävissä olevaan materiaaliin, on muutama sana siitä, samoin kuin tehtävän suoritustavasta paikallaan.

Tutkimusaineisto ja tutkimuksen suoritus

Aineisto perustuu Helsingin yliopiston Yleisen valtio-opin laitoksen helsinkiläisestä äänestäjäkunnasta pian vuoden 1962 valtiollisten vaalien jälkeen keräämiin haastattelutietoihin. Kyseisen haastattelututkimuksen varsinaisena tavoitteena oli selvittää helsinkiläisten äänestyskäyttäytymistä ja sen perusteita presidentin valitsijamies- ja eduskuntavaaleissa. Lomakkeeseen sisällytettiin kuitenkin myös useita poliittiseen osallistumiseen ja poliittisiin mielipiteisiin sekä asenteisiin liittyviä kysymyksiä, joista erääseen tässä suoritettava tarkastelu perustuu. Tutkimuksen kohteina olivat kaikki vuoden 1962 vaaliluetteloihin merkityt, äänioikeutetut helsinkiläiset. Äänestäjien kokonaisjoukkoa edustava otos muodostettiin kaksiasteisen tasavälisen otannan avulla siten, että ensin suoritettiin otos äänestysalueista, jonka jälkeen kyseisten äänestysalueiden vaaliluetteloista poimittiin tasavälisesti nimiä niin, että saatiin syntymään noin 800:n (797) henkilön otos. Seuraavasta asetelmasta ilmenee haastattelun onnistumista koskevat tiedot.

Kuolleita tai niin sairaita, ettei voitu haastatella	2,2 %
Kieltäytyi haastattelusta	7,5 %
Haastateltavaa ei tavoitettu	14,9 %
Tavoitettiin ja haastateltiin	75,4 %

Otoksesta saatiin haastatelluksi kaikkiaan 600 henkilöä, joten kato muodostui 24,6 % suuruiseksi. Kieltäytymisiä tapahtui — useiden kysymysten arkaluontoisuuden huomioon ottaen — varsin vähän, mutta eräät suurkaupungille ominaiset sosiaaliset pulmat, kuten usein tapahtuvat muutot ja eräisiin ammatteihin liittyvä työajan epävakaisuus tai suuri matkustustiheys sekä sosiaalisesti epävakaaat henkilöt, kuten yömaja-asukkaat, aiheuttivat suuremman pulman, tavoittamatta jäämisen. Koska vaaliluettelot oli laadittu edellisen vuoden henkikirjoitusten perusteella, myös joitakin kuolleita henkilöitä joutui otokseen.

Tämän tutkimuksen kannalta, kuten yleensäkin poliittisia mielipiteitä ja asenteita tarkasteltaessa on tärkeätä tietää, missä määrin saatu otos vastaa puoluejakautumaltaan tutkittavaa kokonaispopulaatiota, tässä tapauksessa siis helsinkiläistä äänestäjäkuntaa. Tämä käy ilmi taulukosta 1.

Taulukko 1. Puolueiden voimasuhteet vuoden 1962 eduskuntavaaleissa Helsingissä ja haastatellussa otoksessa

	Koko Helsinki	Haastateltu otos
Kokoomus	24.3	27.0
Sos.dem. puolue	20.9	21.7
Ruotsalainen kansanpuolue	14.3	13.7
Suomen kansanpuolue	13.9	11.8
Skdl	19.2	6.2
Muut puolueet	7.4	7.0

Otos vastaa yhtä poikkeusta lukuun ottamatta varsin hyvin Helsingin puoluejakautumaa. Poikkeuksena on se, että Skdl:a äänestäneitä on otoksessa vain 6,2 %, vaikka Skdl sai kaikista Helsingissä annetuista äänistä osakseen 19,2 %. Skdl:a äänestäneitä on ilmeisesti suhteellisesti muita enemmän niiden 29 henkilön joukossa, jotka suostuivat kyllä haastateltaviksi, mutta eivät halunneet ilmoittaa äänestämänsä puolueen nimeä. Mutta tämänkin huomioon ottaen Skdl:n osuus jää joka tapauksessa suuresti aliedustetuksi. Tämä aineiston heikkous on tuloksia tarkasteltaessa pidettävä mielessä.

Käsillä olevan tehtävän suoritustapa on luonteeltaan yksinkertainen. Koska haastatelluilta tiedusteltiin heidän mielipidettään sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen esikuvista kahdella avovastauksisella kysymyksellä, tulee suoritustavaksi melkein »luonnostaan» vastausten taulukoiminen ristiin selittävien muuttujien, kuten puoluekannan ja eri väestötunnusten kanssa. Mielipiteiden ilmeisen monipohjaisuuden vuoksi on suoritettu eräitä useamman muuttujan yhtäaikaistaulukointeja. Eri poliittisten kantojen välisen yhdenmukaisuuden selvittämiseksi on lisäksi laadittu muutamia järjestyskorrelaatiomatriiseja sekä suoritettu niiden pohjalta pari klusterointia.

Eri maiden suosituimmuus koko haastatellussa joukossa

Haastateltaville esitettiin kaksiosainen avoin kysymys: »Mitä maata Suomen Teidän mielestänne tulisi pitää esikuvana a) taloudellisessa kehityksessä, b) sosiaalisessa kehityksessä?» Kummassakin tapauksessa annettiin mahdollisuus mainita useampia kuin yksi maa. Vastauksia analysoitaessa kävi kuitenkin ilmi, että enin osa mainitsi vain yhden maan tai maaryhmän. Kaiken kaikkiaan esiintyi vastauksissa toistakymmentä eri maata, joskin valinnat kasaantuivat voimakkaasti, sillä pääasiassa mainittiin Euroopan ja erityisesti Pohjois-Euroopan maita. Euroopan ulkopuolisista maista vain USA esiintyi huomattavassa määrin, jonka lisäksi Kanada mainittiin muutaman harvan kerran. Sen sijaan eräät vastaajat esittivät käsityksensä, ettei ole mitään syytä etsiä ulkomaisia esikuvia, vaan että Suomen omat saavutukset ja oma

Taulukko 2. Vastaajien mielipiteet siitä, mitä maata Suomen tulisi pitää esikuvana taloudellisessa ja sosiaalisessa kehityksessään¹⁾

	Sosiaalinen kehitys		Taloudellinen kehitys		Valintoja yhteensä
	valintoja % (628)	(600)	valintoja % (626)	(600)	
Ruotsi	320	53,3	244	40,7	564
USA	50	8,3	86	14,3	136
Länsi-Saksa	12	2,0	79	13,2	91
Suomi	33	5,5	20	3,3	53
Läntiset suurvallat yl.	17	2,8	26	4,3	43
Nl tai muu sosialistinen maa	25	4,2	18	3,0	43
Pohjoismaat yleensä	14	2,3	17	2,8	31
Englanti	16	2,7	6	1,0	22
Ei vastausta ²⁾	139	23,2	132	23,7	—

linja soveltuvat niin taloudellisen kuin sosiaalisenkin kehityksen ohjenuoraksi. Nämä «oma maa mansikka» -tyyppiset vastaukset on viety kaikki luokkaan »Suomi». Taulukko 2. osoittaa eri maiden suosituimmuuden kysymyksen molempien osien kohdalta.

Taulukosta havaitaan valintojen kasaantuvan voimakkaasti varsinkin sosiaalisen kehityksen kohdalla, jossa Ruotsi esiintyy lähes kaksi kertaa useammin kuin kaikki muut maat yhteensä. Taloudellisen kehityksen kohdalla on enemmän hajontaa, joskin Ruotsi nytkin valitaan esikuvaksi lähes yhtä monta kertaa kuin muut maat yhteensä. Vastaamatta jättäneitä, ts. niitä, jotka eivät pystyneet mainitsemaan tai eivät halunneet mainita yhtään esikuvamaata, oli kummankin kysymyksen kohdalla vajaa 1/4 vastaajista: — Se että useiden maiden valintafrekvenssit ovat hyvin erisuuruisia sosiaalisen kehityksen kohdalla verrattuna vastaavaan taloudellisen kehityksen frekvenssiin, osoittaa vastaajien pystyneen tekemään eron »sosiaalisen» ja »taloudellisen» käsitteiden kesken siinä määrin, että niiden voidaan sanoa mittaaavan eri asioita. Spearmanin järjestyskorrelaatio sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen ideaalien suosituimmuusjärjestysten kesken on .55, mikä havaintoparien lukumäärän ollessa 8, kuten tässä tapauksessa on, ei ole merkitsevä edes .05:n tasolla.

Esikuvavalinnoista Ruotsi, Suomi ja Englanti sekä sosialistiset maat valitaan selvästi useammin sosiaalisen kuin taloudellisen kehityksen esikuviksi. Läntiset suurvallat, joilla vastaajat ovat tarkoittaneet lähinnä Länsi-Saksaa ja USA:ta, mutta joskus myöskin Kanadaa ja Englantia, valitaan sen sijaan useammin taloudellisen kuin sosiaalisen kehityksen esikuviksi. Aivan erityisesti tämä koskee Länsi-Saksaa ja — joskin jo vähemmässä määrin — USA:ta. Pohjoismaiden luokassa, joka sisältää Tanskaa ja Norjaa koskevat

maininnat sekä kaikki yksilöimättömät pohjoismaita koskevat maininnat, ei tämänkaltaista eroa sosiaalisen ja taloudellisen välillä ole havaittavissa.

Valintojen kasautuminen saa aikaan sen, että useat havaintoarvot tulevat tilastollisesti katsoen kovin pieniksi. Tämän haitan välttämiseksi ja poliittis-aseteellisesti mielekkäämpien kokonaisuuksien aikaan saamiseksi, voidaan taulukossa 2. esiintyvät kahdeksan luokkaa yhdistää kolmeksi laajemmaksi luokaksi siten, että yhden muodostavat kaikki pohjoismaat, toisen kaikki läntiset suurvallat ja kolmannen kaikki sosialistiset maat. — Huolimatta siitä, että Tanska ja Norja ovat sotilaspoliittisessa suhteessa (NATO) liittyneet läntisiin suurvaltoihin, kuuluvat ne kaikissa muissa suhteissa läheisesti pohjoismaiseen valtioyhteisöön. — Tällöin saadaan selvemmin näkyviin vastaajien yleinen ideaaliorientoituminen ja samalla havaintoarvojen tilastollinen luotettavuus paranee. Taulukko 2. voidaan näin menetellen tiivistää seuraavasti:

	Sosiaalinen kehitys (600) %	Taloudellinen kehitys (600) %
Pohjoismaat yhteensä	61,1	46,8
Läntiset suurvallat yhteensä	15,8	32,8
Sosialistiset maat yhteensä	4,2	3,0

Varsinkin sosiaalisen kehityksen kohdalla valinnat suuntautuvat hyvin voimakkaasti pohjoismaihin, sen sijaan taloudellisen kehityksen kohdalla varsin suuri osa — noin kolmannes vastaajista — asettaa viitepisteekseen läntiset suurvallat. Sosialististen maiden osuus on näihin kahteen ryhmään verrattuna kaiken kaikkiaan varsin vaatimaton. On kuitenkin muistettava, että tähän osaltaan vaikuttaa Skdl:n äänestäjien aliedustus otoksessa. Mutta vaikka otos olisikin tältä osin täysin edustava, ei sosialististen maiden osuus kuitenkaan ylittäisi edes 10 %-yksikön tasoa. Kuten tuonnempana tulemme näkemään, eivät kaikki Skdl:n äänestäjätkään esitä viitepisteekseen sosialistisia maita, vaan suuressa määrin myös pohjoismaita, joskus eräitä läntisiä suurvaltojakin.

Eri maiden suosituimmuus haastatellun joukon osaryhmissä

Puoluekannan mukaiset osaryhmät

Taulukossa 3. on esitetty, millä tavoin mielipiteet *sosiaalisen* kehityksen esikuvista vaihtelevat puoluekannan mukaan. Puoluekanta on määritelty vastaajien ilmoittaman äänestysratkaisun perusteella vuoden 1962 eduskuntavaaleissa. Näin saaduissa osaryhmissä valinnat eivät enää kasaudu yhtä voi-

Taulukko 3. Vastaajien mielipiteiden jakautuminen puoluekannan mukaan kysymyksessä, mitä maata Suomen tulisi pitää esikuvana *sosiaalisessa kehityksessä*

Esikuvamaa	Puoluekanta							
	Kok (162)	Sdp (130)	Rkp (82)	Kp (71)	Skdl (37)	Kep (16)	Tpsl (13)	Vpl (8)
	%	%	%	%	%	%	%	%
Ruotsi	54,9	63,1	63,4	56,3	29,7	18,7	46,2	62,5
USA	9,3	11,5	1,2	11,3	2,7	18,7	7,7	12,5
Länsi-Saksa	3,1	1,5	0,0	4,2	0,0	6,2	0,0	0,0
Suomi	5,6	4,6	4,9	8,5	5,4	6,2	0,0	0,0
Yleensä läntiset suurvallat	4,9	2,3	1,2	2,8	0,0	6,2	0,0	0,0
Nl tai muu sosialistinen maa	0,0	2,3	1,2	0,0	40,5	0,0	7,7	0,0
Yleensä Pohjoismaat	4,3	0,8	4,0	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Englanti	3,1	2,3	2,4	2,8	5,4	0,0	0,0	0,0
Ei vastausta	21,0	14,6	24,4	19,7	21,6	43,7	38,5	25,0

Yhdistelmä:

Pohjoismaat yhteensä	64,8	68,5	73,2	66,2	35,1	24,9	46,2	62,5
Läntiset suurvallat yhteensä	20,4	17,6	4,8	21,1	8,1	31,1	7,7	12,5
Sosialistiset maat yhteensä	0,0	2,3	1,2	0,0	40,5	0,0	7,7	0,0

makkaasti kuin koko populaation kohdalla. Eniten mielipidehajontaa tapahtuu Skdl:a äänestäneiden joukossa; heistä kylläkin suurin osa asettaa esikuvaksi sosialistiset maat, mutta lähes kolmasosa pohjoismaat. Moni ryhmän vastaajista ilmoittaa viitepisteekseen myös läntiset suurvallat; näiden valintojen osuus on suhteellisesti ottaen jopa suurempi kuin ruotsalaista kansanpuoluetta äänestäneiden ryhmässä. — Pienten ryhmien: Keskustapuolueen, Tpsl:n ja Vapaamielisten liiton kohdalla on oltava varovainen päättelyjen teossa, koska tapauksia on perin vähän. — Suurin vastaamatta jättäneiden määrä on keskustapuolueen kohdalla, mikä johtuu paljolti siitä, että ryhmää äänestäneiden valtaosa oli naisia.

Taulukon yhdistelmäosasta havaitaan pohjoismaihin kohdistuvien valintojen olevan ylivoimaisena enemmistönä, lukuun ottamatta Skdl:a ja keskustapuoluetta äänestäneiden ryhmiä. Suhteellisesti voimakkaimmin ilmenee pohjoismainen orientoituminen ruotsalaisella kansanpuolueella, sosialidemokraateilla ja vapaamielisillä, läntinen suurvaltaorientoituminen taas keskustapuolueen, kokoomuksen ja kansanpuolueen ryhmissä. Yksityisistä havaintoarvoista kiinnittyy vielä huomio siihen, että niissä ryhmissä, joissa esiintyy vähiten läntisiin suurvaltoihin kohdistuvia valintoja — nämä ryhmät ovat Rkp, Skdl ja Tpsl — ei esiinny yhtään nimenomaan Länsi-Saksaan kohdistuvaa valintaa. Sosialidemokraattiset äänestäjät näyttävät olevan tässä suhteessa lähempänä suomenkielisiä porvarillisia puolueita kuin äärivasemmistoa ja ruotsalaisia, tosin Länsi-Saksaa koskevia valintoja on sosialidemokraa-

Taulukko 4. Vastaaajien mielipiteiden jakautuminen puoluekannan mukaan kysymyksessä, mitä maata Suomen tulisi pitää esikuvana *taloudellisessa kehityksessään*

Esikuvamaa	Puoluekanta							
	Kok (162)	Sdp (130)	Rkp (82)	Kp (71)	Skdl (37)	Kep (16)	Tpsl (13)	Vpl (8)
	%	%	%	%	%	%	%	%
Ruotsi	36,4	53,1	48,8	35,2	27,0	25,0	46,2	37,5
USA	13,6	19,2	7,3	16,9	8,1	25,0	15,4	12,5
Länsi-Saksa	22,8	5,4	12,2	21,1	2,7	0,0	7,7	12,5
Suomi	3,1	4,6	1,2	5,6	2,7	6,2	0,0	0,0
Yleensä läntiset suurvallat	4,9	3,8	6,1	5,6	2,7	6,2	0,0	0,0
Nl tai muu sosialistinen maa	0,0	1,5	0,0	0,0	32,4	0,0	7,7	0,0
Yleensä Pohjoismaat	6,2	2,3	1,2	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Englanti	1,2	0,8	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ei vastausta	18,5	15,4	30,5	21,1	27,0	37,4	23,1	37,5

Yhdistelmä:

Pohjoismaat yhteensä	45,7	60,0	51,2	42,2	29,7	31,2	46,2	37,5
Läntiset suurvallat yhteensä	42,5	29,2	26,8	43,6	13,5	31,2	23,1	25,0
Sosialistiset maat yhteensä	0,0	1,5	0,0	0,0	32,4	0,0	7,7	0,0

teillakin erittäin vähän, mutta läntisiä suurvaltoja koskevia valintoja yleensä ja USA:ta koskevia valintoja erityisesti on sen sijaan huomattavan runsaasti.

Sosialistisiin maihin kohdistuvissa valinnoissa on havaittavissa selvä ideologinen raja, suomenkielisiä porvarillisia puolueita äänestävien ryhmissä — maalaisliitto ei ole analyysissä mukana — ei esiinny yhtään sosialistisia maita koskevaa valintaa. Raja näyttää olevan äänestäjien ideaaliorientoitumisessa hyvin samanlainen kuin on havaittu olevan julkilausuttujen puolueideologioiden tasolla (Borg 1964, 266). Ruotsalainen kansanpuolue on tosin pienenä poikkeuksena, sillä puolueen virallinen ideologia ei ulotu niin vasemmalle kuin joidenkin ryhmää äänestävien mielipiteet näyttävät ulottuvan.

Taulukko 4. ilmaisee puoluekannan mukaiset mielipidejakautumat *taloudellisen* kehityksen esikuvista. Vastaukset hajaantuvat kaikissa osaluokissa voimakkaammin kuin edellä sosiaalisen kehityksen kohdalla. Yleisesti ottaen on pohjoismainen orientoituminen nytkin muita voimakkaampaa, mutta kansanpuoluetta, keskustapuoluetta ja kokoomusta äänestäneiden ryhmissä läntisiin suurvaltoihin kohdistuvia valintoja on lähes yhtä paljon tai jopa enemmän kuin pohjoismaihin kohdistuvia valintoja. Merkille pantavaa on myös se, että Skdl:n ryhmässä sosialistisiin maihin kohdistuvia valintoja on vain vähän enemmän kuin pohjoismaihin kohdistuvia valintoja. Niin ikään tässä ryhmässä esiintyy läntisiin suurvaltoihin kohdistuvia valintoja runsaammin kuin sosiaalisen kehityksen kohdalla. Länsi-Saksa, jota kaikki vastaajat, mutta varsinkin vasemmistoa ja ruotsalaisia äänestäneet, vieroksuvat sosiaa-

Taulukko 5. Mielipiteet eri maiden kelpoisuudesta olla esikuvana Suomelle *taloudellisessa kehityksessä* vastaajien puoluekannan ja sukupuolen mukaan

Esikuvamaa	Kok		Sdp		Rkp		Kp		Skdl	
	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N
	(53)	(109)	(73)	(57)	(29)	(53)	(25)	(46)	(20)	(17)
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ruotsi	35,8	36,7	57,5	47,4	44,8	50,9	48,0	28,3	30,0	23,5
USA	15,1	12,8	19,2	19,3	6,9	7,4	20,0	15,2	10,0	5,9
Länsi-Saksa	35,8	16,5	8,2	1,7	24,1	5,7	36,0	13,0	5,0	0,0
Suomi	0,0	4,6	1,4	8,8	0,0	1,9	0,0	8,7	5,0	0,0
Yleensä läntiset suurvallat	3,8	5,5	5,5	1,7	3,4	7,5	4,0	6,5	5,0	0,0
Nl tai muu sosialistinen maa	0,0	0,0	1,4	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	40,0	23,5
Yleensä Pohjoismaat	3,8	7,3	2,7	1,7	3,4	0,0	0,0	2,2	0,0	0,0
Englanti	0,0	1,8	1,4	0,0	3,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ei vastausta	13,2	21,1	11,0	21,1	20,7	35,8	8,0	28,3	10,0	47,1

Yhdistelmä:

Pohjoismaat yhteensä	39,6	48,6	61,6	57,9	48,2	52,8	48,0	39,2	35,0	23,5
Läntiset suurvallat yhteensä	54,7	36,6	34,3	22,7	37,8	20,6	60,0	34,7	20,0	5,9
Sosialistiset maat yhteensä	0,0	0,0	1,4	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	40,0	23,5

lisen kehityksen kohdalla suuresti, saa taloudellisen kehityksen kohdalla osakseen runsaasti valintoja. Porvarillisia puolueita äänestävät asettavat nyt Länsi-Saksan selvästi USA:n edelle, mutta vasemmistoa äänestäneet jyrkästi päin vastoin. — Suhtautuminen Länsi-Saksan paljon puhuttuun »talousihmeeseen» on varmaankin osaltaan tämän eron takana. — »Oma maa mansikka» -tyyppisiä vastauksia on taloudellisen kehityksen kohdalla jonkin verran vähemmän kuin sosiaalisen kehityksen kohdalla, Suomen sosiaalisessa kehityksessä nähdään siis ilmeisesti enemmän positiivisia piirteitä kuin taloudellisessa kehityksessä. — Sosialidemokraattista puoluetta äänestäneet ovat pystyneet nyt — kuten sosiaalisenkin kehityksen kohdalla — mainitsemaan esikuvansa muita ryhmiä määrätietoisemmin, sillä vastaamatta jättäneiden osuus on heillä pienin, 15,4 %. Seuraavaksi parhaiten ovat ideaaleistaan tietoisia — tai ainakin haluavat lausua ne selvästi julki — kokoomuksen ja kansanpuolueen äänestäjät.

Koska mielipiteiden määrän ja vastausvarmuuden suhteen voidaan havaita selviä eroja mies- ja naisvastaajien kesken, on taulukoissa 5. ja 6. kontrolloitu vastaajien sukupuoli. Tällöin havaitaan, että miehet vastaavat säännömukaisesti varmemmin kuin naiset; naisäänestäjissä on puoluekannasta riippumatta huomattavasti enemmän niitä, jotka eivät pystyneet — pystymisestä aivan ilmeisesti on kysymys enemmän kuin haluamisesta — mainitsemaan yhtään esikuvamaata. Kokoomuksen ja sosialidemokraattien ryhmässä miesten ja naisten erot vastaamatta jättämisessä ovat pienimmät, Skdl:n

Taulukko 6. Mielipiteet eri maiden kelpoisuudesta olla esikuvana Suomelle *sosiaalisessa kehityksessä* puoluekannan ja sukupuolen mukaan

Esikuvamaa	Kok		Sdp		Rkp		Kp		Skdl	
	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N
	(53)	(109)	(73)	(57)	(29)	(53)	(25)	(46)	(20)	(17)
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ruotsi	60,4	52,3	65,7	59,6	65,5	62,3	72,0	47,8	30,0	29,4
USA	11,3	8,3	11,0	12,3	3,4	0,0	12,0	10,9	5,0	0,0
Länsi-Saksa	1,9	3,7	2,7	0,0	0,0	0,0	4,0	4,3	0,0	0,0
Suomi	5,7	5,5	1,4	8,8	3,4	5,7	4,0	10,9	5,0	5,9
Yleensä läntiset suurvallat	3,8	5,5	2,7	1,7	0,0	1,9	0,0	4,3	0,0	0,0
Nl tai muu sosialistinen maa	0,0	0,0	4,1	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0	40,0	29,4
Yleensä Pohjoismaat	5,7	3,7	1,4	0,0	10,3	1,9	0,0	2,2	0,0	0,0
Englanti	1,9	3,7	4,1	0,0	6,9	0,0	4,0	2,2	10,0	0,0
Ei vastausta	13,2	24,8	11,0	19,3	13,8	30,2	12,0	23,9	10,0	35,3

Yhdistelmä:

Pohjoismaat yhteensä	71,8	61,5	68,5	68,4	79,2	69,9	76,0	60,9	35,0	35,3
Läntiset suurvallat yhteensä	18,9	21,2	20,5	14,0	10,3	1,9	20,0	21,7	15,0	0,0
Sosialistiset maat yhteensä	0,0	0,0	4,1	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0	40,0	29,4

ryhmässä kaikkein suurimmat. Varsinkin taloudellisen kehityksen kohdalla miesten ja naisten erot ovat selvät. Suurin ero näyttää olevan siinä, että naiset valitsevat puoluekannasta riippumatta Länsi-Saksan huomattavasti harvemmin kuin miehet. Miehet ovat naisia taipuvaisempia valitsemaan yleensäkin läntisiä suurvaltoja taloudellisen kehityksen esikuviksi, kuten taulukon 5. yhdistelmäosasta käy ilmi. Voimakkainta tämä läntinen orientoituminen näyttää olevan kokoomuksen ja kansanpuolueen äänestäjäjoukoissa, joissa miesvastaajien ehdoton enemmistö ilmoittaa esikuvakseen jonkin läntisistä suurvalloista. Miespuolisia Skdl:n äänestäjiä lukuun ottamatta on pohjoismainen orientoituminen kaikissa muissa osaryhmissä ensimmäisellä sijalla tai ainakin yhtä voimakasta jonkin toisen orientoitumissumman kanssa. Nimenomaan kaikkien porvarillisten puolueiden naisäänestäjät näyttävät orientoituvan vastaavan ryhmän miesäänestäjiä voimakkaammin pohjoismaihin.

Sosiaalisen kehityksen kohdalla tilanne poikkeaa paljon edellä sanotusta (ks. taulukko 6.), nyt porvarillisten puolueiden miesäänestäjät valitsevat useammin pohjoismaat kuin niitä vastaavien ryhmien naisäänestäjät tekevät. Kyseisen eron osaselityksenä on tosin otettava huomioon naisten suurempi vastaamatta jättäminen, mutta ainakin kokoomusta ja kansanpuoluetta äänestäneet naiset näyttävät todella valitsevan sosiaalisen kehityksen esikuviksi läntisiä suurvaltoja jonkin verran useammin kuin samojen puolueiden mies-

Taulukko 7. Mielipiteet eri maiden kelpoisuudesta olla esikuvana Suomelle taloudellisessa ja sosiaalisessa kehityksessä vastaajien sukupuolen mukaan

Esikuvamaa	Taloudellinen kehitys		Sosiaalinen kehitys	
	Miehet (242)	Naiset (358)	Miehet (242)	Naiset (358)
	%	%	%	%
Ruotsi	43,8	38,5	58,3	50,0
USA	15,3	13,7	8,7	8,1
Länsi-Saksa	20,2	8,7	2,1	2,0
Suomi	1,7	4,5	4,1	6,4
Yleensä läntiset suurvallat	3,7	4,7	1,7	3,6
Nl tai muu sosialistinen maa	4,9	2,0	7,4	2,3
Yleensä Pohjoismaat	2,1	3,3	2,9	2,0
Englanti	0,8	1,1	4,1	1,7
Ei vastausta	15,7	29,1	15,3	28,5
Yhdistelmä:				
Pohjoismaat yhteensä	47,6	46,3	65,3	58,4
Läntiset suurvallat yhteensä	40,0	28,2	16,6	15,4
Sosialistiset maat yhteensä	4,9	2,0	7,4	2,3

äänestäjät. Vasemmistopuolueiden kohdalla ei sukupuolten kesken ole pohjoismaihin suhtautumisessa mitään eroja, sen sijaan on kyllä suhtautumisessa läntisiin suurvaltoihin, joita vasemmistoa äänestäneet miehet valitsevat näiden puolueiden naisäänestäjiä useammin.

Taulukossa 7. on ilmoitettu sukupuolten väliset kokonaiserot; taloudellisen kehityksen kohdalla miesten ja naisten välillä on suurempia eroja kuin sosiaalisen kehityksen kohdalla. Erot koskevat yleensä orientoitumista läntisiin suurvaltoihin ja erityisesti Länsi-Saksaan, jotka vastaajien puoluekananasta riippumatta näyttävät olevan enemmän miesten kuin naisten suosimia ideaaleja. Pohjoismaihin kohdistuvissa valinnoissa ei koko joukkoa tarkastellen ole paljoakaan eroa sukupuolten kesken, sosiaalisen kehityksen kohdalla tosin miehet valitsevat pohjoismaita jonkin verran useammin kuin naiset. Sosialistisia maita miehet valitsevat sen sijaan selvästi useammin kuin naiset, joskin kysymyksessä on, kuten taulukoista 5. ja 6. kävi ilmi, lähes yksinomaan vasemmistopuolueita äänestäneet miehet ja naiset.

Sosiaalisen aseman, koulutustason ja iän mukaiset osaryhmät

Taulukossa 8. on tarkasteltu mielipidejakautumia vastaajien ammatin valossa. Ammatin voimme katsoa yhdessä koulutason kanssa määrittelevän vastaajien sosiaalisen luokan riittäväällä tarkkuudella niin, että virkamiesten, itsenäisten yrittäjien ja vapaiden ammattien harjoittajien muodostamaa ryh-

Taulukko 8. Mielipiteet taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen esikuvista vastaajien ammatin avulla määritellyn sosiaalisen luokan mukaan

Esikuvamaa	Ylä- luokka		Keski- luokka		Työ- väestö		Vailla itsenäistä asemaa olevat	
	(194)		(107)		(159)		(137)	
	%		%		%		%	
	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.
Ruotsi	37,6	57,1	43,9	49,5	41,5	53,5	41,6	51,1
USA	12,9	9,3	14,0	9,3	16,4	8,2	13,9	6,6
Länsi-Saksa	24,2	2,6	10,3	1,9	12,6	2,5	8,0	0,7
Suomi	2,1	4,6	2,8	6,5	3,1	3,8	5,8	8,0
Yleensä läntiset suurvallat	5,2	4,1	4,7	3,7	4,4	1,3	2,9	2,2
Nl tai muu sosialistinen maa	2,1	2,1	0,0	0,9	7,5	10,7	1,5	2,2
Yleensä Pohjoismaat	3,1	2,6	3,7	2,8	1,9	1,3	2,2	2,9
Englanti	1,5	4,1	1,9	3,7	0,6	1,9	0,0	0,7
Ei vastausta	21,1	19,6	23,4	25,2	23,3	20,8	27,7	28,5
Yhdistelmä:								
Pohjoismaat yhteensä	42,8	64,3	50,4	58,8	46,5	58,6	49,6	62,0
Läntiset suurvallat yhteensä	43,8	20,1	30,9	18,6	34,0	13,9	24,8	10,2
Sosialistiset maat yhteensä	2,1	2,1	0,0	0,9	7,5	10,7	1,5	2,2

mää kutsumme »yläluokaksi» ja palveluammattien, työnjohtajien sekä korkeintaan keskikoulutusoisten toimihenkilöiden muodostamaa ryhmää »keskiluokaksi». Ryhmien välistä rajaa määrättäessä on ammatin ja koulutason lisäksi käytetty hyväksi Bruunin laatimaa sosiaaliluokitusta. Tällöin on menetelty niin, että Bruunin luokituksen mukaan sosiaaliluokkiin I ja II kuuluvat henkilöt on luettu yläluokkaan ja sosiaaliluokkaan III kuuluvat keskiluokkaan, ellei kyseisten vastaajien koulusivistys tai tarkemmat ammattia ja ammattiasemaa koskevat tiedot (kuten alaisten määrä, jota myös tiedusteltiin) ole pakottanut toisin menettelemään. Koska haastattelulomakkeessa ei tiedusteltu vastaajan puolison ammattia, on katsottu parhaaksi menetellä siten, että kotirouvien lukuisa joukko (kaikkiaan 102 vastaajaa) samoin kuin vailla itsenäistä ammattia olevat opiskelijat (kaikkiaan 35) on yhdistetty omaksi »sosiaaliluokakseen». Tämän ryhmän koulutustason samoin kuin eräiden asennoitumisten ja mielipiteiden tarkastelu osoittaa sen olevan keskimääräisarvoiltaan jotensakin ylä- ja keskiluokan välimailla. Esimerkiksi: kotirouvista 50 % on suorittanut vähintään keskikoulututkinnon, opiskelijoista noin 1/3; kotirouvista vain 1/3 on naimisissa vähemmän kuin keskikoulun käyneen miehen kanssa ja yli 3/4 heistä ilmoittaa äänestäneensä jokin porvarillista puoluetta, 37,3 % yksistään kokoomusta. Kun tämän vailla

Taulukko 9. Mielipiteet *taloudellisen kehityksen* esikuvista vastaajien sosiaalisen luokan ja puoluekannan mukaan

	K o k (72)	R k p (35)	K p (28)	S d p (28)	S k d l + T p s l (3 + 1 = 4)
	%	%	%	%	%
Yläluokka:					
Pohjoismaat	44,4	45,8	32,1	67,9	25,0
Läntiset suurvallat	50,1	34,3	57,2	32,1	0,0
Sosialistiset maat	0,0 (26)	0,0 (12)	0,0 (14)	0,0 (30)	50,0 (2)
Keskiluokka:	%	%	%	%	%
Pohjoismaat	34,6	58,3	71,4	63,3	50,0
Läntiset suurvallat	53,7	33,2	21,4	16,7	50,0
Sosialistiset maat	0,0 (17)	0,0 (7 + 7 = 14)	0,0	0,0 (56)	0,0 (25)
Työväestö:	%	%	%	%	%
Pohjoismaat	58,9	42,9		51,8	32,0
Läntiset suurvallat	35,3	42,8		34,0	16,0
Sosialistiset maat	0,0 (47)	0,0 (28)		3,6 (16)	32,0 (7 + 4 = 11)
Vailla itsenäistä asemaa olevat:	%	%	%	%	%
Pohjoismaat	48,9	53,6	45,4	56,3	27,3
Läntiset suurvallat	29,9	17,9	27,3	25,0	9,6
Sosiaaliset maat	0,0	0,0	0,0	0,0	18,2

itsenäistä asemaa olevan ryhmän jakaminen yläluokkaan, keskiluokkaan ja työväestöön ilman puolison ammattia koskevia tietoja olisi epävarmaa ja kun on mahdollista, että tällä ryhmällä asemastaan johtuen voi olla joitakin erityispiirteitä, on se säilytetty omana luokkana.

Taulukossa 8. havaitaan suurimpien sosiaaliseen asemaan liittyvien erojen vallitsevan »yläluokan» ja muiden sosiaaliryhmien kesken, mutta ei niinkään sosiaalisen kehityksen ideaaleissa, joiden suhteen eri sosiaaliryhmiin kuuluvat ovat varsin yhdenmukaisia, vaan lähinnä taloudellisen kehityksen ideaaleissa. Yläluokkaan kuuluvat pitävät taloudellisen kehityksen parhaina esikuvina läntisiä suurvaltoja yleensä ja erityisesti Länsi-Saksaa. Työväestö eroaa muista ryhmistä selvästi siinä, että käytännöllisesti katsoen vain siihen lukeutuvat vastaajat pitävät parhaina esikuvina sosialistisia maita. Muuten työväestö ei eroa paljoakaan esim. keskiluokasta. Vastaamatta jättäneiden määrä on erityisen suuri vailla itsenäistä asemaa olevien ryhmässä.

Taulukossa 9. on kontrolloitu puoluekanta taloudellisen kehityksen osalta, jolloin eräitä vastaajien sosiaalisen aseman ja ideaaliorientoitumisen välisiä yhteyksiä voidaan täsmentää. Pohjoismainen orientoituminen on vallitsevaa sosiaalisesta asemasta riippumatta sosialidemokraattista puoluetta sekä

ruotsalaista kansanpuoluetta äänestävien ryhmissä, samoin vailla itsenäistä asemaa olevien, kokoomusta ja kansanpuoluetta äänestäneiden ryhmissä. Yläluokkaan kuuluvat kokoomusta ja kansanpuoluetta äänestäneet orientoituvat sen sijaan voimakkaasti läntisiin suurvaltoihin. Kysymyksessä on kokoomuksen kohdalla erityisesti Länsi-Saksa, jonka valitsee lähes 1/3 tämän ryhmän vastaajista sekä kansanpuolueen kohdalla Länsi-Saksa ja USA yhdessä, joihin kumpaankin kohdistuu noin 1/4 ryhmän valinnoista. Keskiluokkaan ja työväestöön kuuluvat kokoomuslaiset näyttävät sen sijaan eroavan huomattavasti vastaavista kansanpuoluetta äänestävistä. Tapausten vähäisyyden vuoksi on yleistyksissä oltava varovainen, mutta eräät mielipidejakautumat ovat varsin selviä. Kokoomusta äänestävät keskiluokkaan kuuluvat pitävät viitepisteensä läntisiä suurvaltoja ja aivan erityisesti Länsi-Saksa (26.9 % ryhmän vastaajista mainitsi Länsi-Saksan; seuraavaksi suurin frekvenssi oli Ruotsilla, jonka osalle tuli 23.1 % valinnoista), keskiluokkaan kuuluvat kansanpuoluetta äänestäneet sen sijaan orientoituvat erittäin voimakkaasti pohjoismaihin. Tätä eroa ei voida selittää sattumasta johtuvaksi, sillä eräiden muiden samasta aineistosta saatujen asenne- ja mielipidetietojen valossa huomattava osa kansanpuoluetta äänestäneistä — ja varsinkin juuri keskiluokkaan kuuluvista — näyttää olevan asennoitumiseltaan useissa kohdin lähellä sosialidemokraatteja, jota vastaavat kokoomuksen äänestäjät eivät ole.

Työväestöön kuuluvia kansanpuolueita äänestäneitä oli niin vähän, että ryhmät täytyi yhdistää, jolloin näiden puolueiden väliset erot peittyvät. Kansanpuoluetta erikseen tarkastellen näyttää siltä, että ruotsalaista kansanpuoluetta äänestänyt työväestö on pääasiassa pohjoismaihin suuntautunutta, kun taas suomalaista kansanpuoluetta äänestävä työväestö suuntautuu enemmän läntisiin suurvaltoihin. Kokoomusta äänestävä työväestö suuntautuu sen sijaan selvästi pohjoismaihin. — Skdl:n kohdalla tapauksia on, työväestöön kuuluvia lukuun ottamatta, kovin vähän. Merkille pantavaa on kuitenkin se, että työväestöön kuuluvissa Skdl:a äänestäjissä ei ole selvää sosialistisiin maihin suuntautunutta enemmistöä, vaan ryhmä halkeaa pohjoismaita ja sosialistisia maita kannattaviin osajoukkoihin. Sitä paitsi läntisillä suurvalloillakin näyttää olevan Skdl:n äänestäjäjoukossa ihailijoita. Muis-tettakoon kuitenkin, että Skdl:n ryhmä on otoksessa suuresti aliedustettu.

Taulukosta 10. käy ilmi eri koulutustasojen väliset mielipide-erot. Kansakoulutasolle jääneiden suuren määrän vuoksi on tämä ryhmä jaettu kahtia niin, että toinen osaryhmä on muodostettu niistä, jotka ovat kansakoulun lisäksi käyneet joitakin ammatillista taitoa antavia pitempiaikaisia kursseja. Vastaavasti ylin ryhmä on jaettu kahtia ylioppilastasolle jääneisiin sekä akateemisen loppututkimuksen suorittaneisiin, koska on syytä olettaa tässä suhteessa vallitsevan joitakin mielipide-eroja. Yleispiirteiltään esikuvavalinnat

Taulukko 10. Mielipiteet eri maiden kelpoisuudesta olla esikuvana Suomelle taloudellisessa ja sosiaalisessa kehityksessä vastaajien koulutason mukaan

Esikuvamaa	Vain kansakoulu		Lisäksi ammattikursseja		Keski-koulu tai vastaava		Ylioppi-lastut-kinto ilman akat. tutkintoa		Akateeminen tutkinto	
	(193)		(121)		(148)		(77)		(61)	
	%		%		%		%		%	
	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.
Ruotsi	36,8	44,6	43,8	56,2	43,9	58,1	41,6	59,7	37,7	55,7
USA	16,6	9,8	18,2	8,3	13,5	8,8	10,4	9,1	6,6	1,6
Länsi-Saksa	6,2	1,6	9,9	0,8	13,5	2,7	18,2	1,3	34,4	4,9
Suomi	4,7	5,7	4,1	6,6	2,7	4,0	1,3	6,5	1,6	4,9
Yleensä läntiset suurvallat	2,6	0,5	1,6	2,5	7,4	5,4	6,5	5,2	4,9	1,6
Nl tai muu sosialistinen maa	5,2	8,3	4,1	4,1	1,3	2,0	0,0	0,0	1,6	1,6
Yleensä Pohjoismaat	2,6	1,6	5,0	2,5	0,0	0,7	5,2	2,6	3,3	8,2
Englanti	0,5	0,5	0,8	4,1	0,7	1,3	1,3	3,9	3,3	8,2
Ei vastausta	29,5	30,6	19,8	19,0	22,3	20,9	24,7	20,0	16,4	19,6
Yhdistelmä										
Pohjoismaat yhteensä	44,1	51,9	52,9	65,3	46,6	62,8	48,1	68,8	42,6	68,8
Läntiset suurvallat	25,9	12,4	30,5	15,7	35,1	18,2	36,4	19,5	49,2	16,3
Sosialistiset maat	5,2	8,3	4,1	4,1	1,3	2,0	0,0	0,0	1,6	1,6

ovat samoja kuin edellä: yksityisistä maista valitaan Ruotsi kaikissa koulutusryhmissä muita maita useammin niin taloudellisen kuin sosiaalisen kehityksen esikuvaksi, mutta varsinkin sosiaalisen kehityksen. Seuraavina ovat USA ja Länsi-Saksa, mutta ne valitaan jo Ruotsia huomattavasti harvemmin ja lähinnä vain taloudellisen kehityksen esikuviksi. USA:n ja Länsi-Saksan valinnoilla on selvä yhteys vastaajien koulutustasoon: mitä korkeampi on vastaajien koulutustaso, sitä useammin he ovat taipuvaisia valitsemaan Länsi-Saksan, kun taas USA:n kohdalla tilanne on pikemminkin päin vastoin. Riippuvuudet ovat kummassakin tapauksessa melkein suoraviivaisia. Sosialistisia maita valitsevat alemman koulutustason omaavat selvästi enemmän kuin ylempään koulutustason omaavat. — Eniten vastaamatta jättäneitä on kansakoulutusoisten ryhmässä, vähiten akateemisen loppututkinnon suorittaneiden ryhmässä. — Taulukon yhdistelmäosasta käy ilmi, että akateemisen loppututkinnon suorittaneiden ryhmässä vastaajien enemmistö orientoituu muualle kuin pohjoismaihin, joskin tällöinkin vain taloudellisen kehityksen esikuvissa.

Taulukko 11. Taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen esikuvat vastaajien koulutustason ja puoluekannan mukaan

	S d p		K o k		S k d l		K p		R k p		T p s l	
	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.
Kansakoulun käyneet:	(88) %		(54) %		(34) %		(28) %		(25) %		(11) %	
Pohjoismaat	62,5	68,2	44,5	61,2	32,3	35,3	39,3	57,2	52,0	68,0	36,4	45,5
Läntiset suurvallat	25,0	17,0	39,0	18,7	14,6	8,8	46,5	21,4	16,0	4,0	27,3	0,0
Sosialistiset maat	2,3	3,4	0,0	0,0	29,4	38,2	0,0	0,0	0,0	4,0	9,1	9,1
Keskikoulun käyneet:	(32) %		(37) %		(3) %		(28) %		(24) %		(2) %	
Pohjoismaat	50,0	65,6	43,2	64,9	0,0	33,3	46,5	67,9	58,3	75,5	100,0	100,0
Läntiset suurvallat	37,5	12,5	51,3	27,0	0,0	0,0	32,1	25,0	25,0	4,2	0,0	0,0
Sosialistiset maat	0,0	0,0	0,0	0,0	66,6	66,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ylioppilastutkinnon suorittaneet:	(10) %		(71) %		(0) %		(15) %		(33) %		(0) %	
Pohjoismaat	70,0	80,0	47,8	67,5	—	—	40,0	86,6	45,4	75,8	—	—
Läntiset suurvallat	40,0	40,0	40,9	18,3	—	—	60,0	13,3	33,4	6,0	—	—
Sosialistiset maat	0,0	0,0	0,0	0,0	—	—	0,0	0,0	0,0	0,0	—	—

Kun koulutustason ohella kontrolloidaan vastaajien puoluekanta, käy ilmi, että Skdl:n äänestäjiä lukuun ottamatta kaikissa osaryhmissä asetetaan pohjoismaat ylivoimaisesti ensimmäiselle sijalle sosiaalisen kehityksen esikuvina. Näiden valintojen kohdalla pohjoismaisen orientoitumisen suhteellinen voimakkuus näyttää jokseenkin poikkeuksetta kasvavan siirryttäessä alemmalta ylemmälle koulutustasolle. Taloudellisen kehityksen kohdalla havaitaan sen sijaan varsin voimakasta orientoitumista läntisiin suurvaltoihin, varsinkin kokoomusta ja kansanpuoluetta äänestäneiden ryhmissä, joissa kaikilla koulutustasoilla noin 1/3—1/2 vastaajista valitsee esikuvaksi jonkin läntisistä suurvalloista, lähinnä USA:n ja Länsi-Saksan. Mitään suoraviivaista yhteyttä koulutuksen määrän ja läntisen orientoitumisen kesken ei näissä ryhmissä voida kuitenkaan havaita. Sosialidemokraattista puoluetta ja ruotsalaista kansanpuoluetta äänestäneet sen sijaan näyttävät valitsevan läntisiä maita taloudellisen kehityksen esikuviksi sitä useammin, mitä korkeampi heidän koulutustasonsa on. — Eri maihin kohdistuneiden yksilöityjen valintojen tarkastelu osoitti niiden kasaantuvan voimakkaasti kolmen maan: Ruotsin, USA:n ja Länsi-Saksan kohdalle kaikissa osajoukoissa. Näiden sekä sosialististen maiden lisäksi mainittiin huomattavassa määrin (vähintään 10 % luokan vastaajista) vain Suomi (alimpaan ja ylimpään koulutusryhmään kuuluvat kansanpuolueen äänestäjät sosiaalisen kehityksen kohdalla) sekä yleensä läntiset

Taulukko 12. Mielipiteet eri maiden kelpoisuudesta olla esikuvana Suomelle taloudellisessa ja sosiaalisessa kehityksessä vastaajien iän mukaan

Esikuvamaa	Syntynyt v. 1935—40		Syntynyt v. 1927—34		Syntynyt v. 1926—12		Syntynyt v. 1911—97		Syntynyt v. 1896 tai ennen	
	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.
	(88) %		(106) %		(178) %		(162) %		(66) %	
Ruotsi	33,0	43,2	36,8	50,9	39,9	56,7	48,8	58,6	39,4	48,5
USA	13,6	6,8	19,8	10,4	16,3	12,4	10,5	3,7	10,6	7,6
Länsi-Saksa	11,4	1,1	11,3	3,8	19,1	1,1	11,1	2,5	7,6	1,5
Suomi	1,1	2,3	0,9	3,8	1,7	3,9	4,9	7,4	10,6	12,1
Yleensä läntiset suurvallat	5,7	4,5	6,6	2,8	3,9	2,2	3,1	3,1	3,0	1,5
NI tai muu sosialistinen maa	3,4	6,8	3,8	5,7	3,4	4,0	2,4	3,7	1,5	0,0
Yleensä Pohjoismaat	2,3	2,3	0,9	2,8	2,2	2,2	3,7	1,2	6,1	4,5
Englanti	2,3	5,7	1,9	1,9	0,6	1,7	0,6	3,7	0,0	0,0
Ei vastausta	28,4	29,5	25,5	25,5	20,2	19,7	20,4	19,8	31,8	28,8
Yhdistelmä:										
Pohjoismaat	36,4	47,8	38,6	57,5	43,8	62,8	57,4	67,2	56,1	65,1
Läntiset suurvallat	33,0	18,1	39,6	18,9	39,9	17,4	25,3	13,0	21,2	10,6
Sosialistiset maat	3,4	6,8	3,8	5,7	3,4	4,0	2,4	3,7	1,5	0,0

suurvallat (keskikoulutasoiset kokoomusta äänestäneet). — Selvästi muita varmemmin ilmoittivat ideaalinsa alimman koulutustasoryhmän sosialidemokraatit sekä ylempään koulutustason ryhmistä kokoomusta ja kansanpuoluetta äänestäneet.

Vastaajien iän vaikutusta esikuvavalintoihin on tarkasteltu taulukossa 12. Pohjoismaisen orientoitumisen voimakkuus niin taloudellisen kuin sosiaalisenkin kehityksen suhteen näyttää voimistuvan iän mukana, kaikkein vanhimmat vastaajat ovat tosin poikkeuksena tästä muuten jokseenkin suoraviivaisesta riippuvuudesta. — Vanhimmat vastaajat valitsevat kaikkein harvimmoin Länsi-Saksan, mutta kaikkein useimmin Suomen. — Läntinen suurvaltaorientoituminen on voimakkainta keski-ikäisillä ja nuorilla. Sosialististen maiden valinta osoittautuu sekini olevan yleisempää nuorempien vastaajien keskuudessa.

Kontrolloitaessa vastaajien puoluekanta — taulukko 13. — osoittautuu pohjoismaisen orientoitumisen voimistuminen iän mukana olevan tunnusomaista erityisesti sosialidemokraattista puoluetta äänestäneille ja taloudellisen kehityksen kohdalla myös kokoomusta ja kansanpuoluetta äänestäneille. Kummankin kansanpuolueen keski-ikäiset äänestäjät ovat poikkeuksena tästä

Taulukko 13. Taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen esikuvat vastaajien iän ja puoluekannan valossa

	K o k		S d p		R k p		K p		S k d l	
	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.
Nuoret (v. 1927—40)	(56)		(34)		(18)		(28)		(11)	
	%		%		%		%		%	
Pohjoismaat	37,6	67,9	44,1	55,8	50,0	77,9	42,9	57,2	36,4	45,5
Läntiset suurvallat	50,1	26,8	32,3	23,4	22,2	0,0	35,8	21,4	18,1	18,1
Sosialistiset maat	0,0	0,0	2,9	5,9	0,0	0,0	0,0	0,0	36,4	54,5
Keski-ikäiset (v. 1926—12)	(46)		(49)		(26)		(15)		(11)	
	%		%		%		%		%	
Pohjoismaat	41,3	65,2	63,3	69,3	42,3	76,8	26,7	73,4	9,1	18,1
Läntiset suurvallat	47,8	19,6	36,8	22,4	34,5	3,8	53,3	20,0	18,1	0,0
Sosialistiset maat	0,0	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	45,5	45,5
Vanhat (v. 1911—1897)	(43)		(36)		(24)		(19)		(12)	
	%		%		%		%		%	
Pohjoismaat	53,4	62,8	72,3	80,6	58,4	70,9	42,1	63,2	41,7	33,3
Läntiset suurvallat	34,9	16,1	22,3	14,0	20,8	4,2	36,9	21,1	8,3	8,3
Sosialistiset maat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,2	0,0	0,0	25,0	33,3
Kaikkein vanhimmat (v. 1896 tai ennen)	(17)		(11)		(14)		(9)		(3)	
	%		%		%		%		%	
Pohjoismaat	64,8	58,9	72,8	63,6	64,2	64,3	55,5	88,9	33,3	66,6
Läntiset suurvallat	23,5	11,8	9,1	9,1	28,5	14,2	44,4	22,2	0,0	0,0
Sosialistiset maat	0,0	0,0	9,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

yleisestä linjasta, heidän joukossaan on runsaasti läntisiin suurvaltoihin orientoituvia. Tämä orientoitumissuunta on kokoomusta ja yleensä myös sosialidemokraatteja äänestäneiden keskuudessa yleisempää nuoremmassa kuin vanhemmissa ikäluokissa.

Tarkasteltaessa eri maiden valintoja yksilöidysti, havaitaan olevan säännönmukaisesti niin, että läntisistä suurvalloista nuoremmat vastaajat mainitsevat hyvin usein USA:n tai yleensä läntiset suurvallat, kun taas keski-ikäiset mainitsevat hyvin usein Länsi-Saksan. Tämä koskee niin taloudellisen kuin sosiaalisenkin kehityksen esikuvia. Esimerkiksi keski-ikäisistä (synt. 1912—26) kokoomusta äänestäneistä mainitsi taloudellisen kehityksen esikuvaksi Länsi-Saksan 37,0 %, USA:n 6,5 % ja muita läntisiä maita 4,3 %; vastaavat luvut olivat nuorten äänestäjien (synt. 1940—27) kohdalla 17,9 %, 17,9 % ja 10,7 %. Hyvin samankaltainen oli tilanne kumpaakin kansanpuoluutta äänestäneiden kohdalla. — Suhteellisesti voimakkaimmin orientoituvat sosialistisiin maihin keski-ikäiset Skdl:n äänestäjät. Skdl:a äänestävissä nuorem-

Taulukko 14. Mielipiteet taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen esikuvista vastaajien taloudellisen tyytyväisyyden valossa

Esikuvaksi asetetut maat	Ilmoittaa taloudellisen asemansa olevan					
	Hyvä		Tyydyttävä		Epätyydyttävä	
	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.	Tal.	Sos.
	(102)		(413)		(85)	
	%		%		%	
Ruotsi	38,2	53,9	41,9	54,5	37,4	47,1
USA	13,7	8,8	13,8	8,2	17,6	8,2
Länsi-Saksa	18,6	1,0	13,3	2,2	5,9	0,0
Yleensä läntiset suurvallat	2,9	0,0	5,3	3,1	1,2	0,0
Suomi	5,9	6,9	3,1	5,1	1,2	5,9
Nl tai muu sosialistinen maa	0,0	0,0	3,4	4,6	4,7	7,1
Yleensä Pohjoismaat	2,0	3,9	2,4	2,7	5,9	2,4
Englanti	1,0	2,9	1,0	2,4	1,2	3,5
Ei vastausta	23,5	26,6	22,1	21,3	33,4	27,3
Yhdistelmä:						
Pohjoismaat yht.	46,1	64,7	47,4	62,3	44,5	55,4
Läntiset suurvallat	36,2	12,7	33,4	15,9	25,9	11,2
Sosialistiset maat	0,0	0,0	3,4	4,6	4,7	7,1

missa ja vanhemmissa ikäryhmissä esiintyy myös useita pohjoismaihin suuntautuvia valintoja, frekvenssit ovat tosin tilastollisesti katsoen pieniä. Myös sosialidemokraattista puoluetta äänestäneiden nuorten joukossa osoittautuu olevan muutamia henkilöitä, jotka asettavat esikuvaksi sosialistisia maita.

Esikuvat ja taloudellinen tyytyväisyys

Edellä on tarkasteltu mielipiteiden jakautumista tavanomaisten sosiaalisten tunnusten: sukupuolen, iän, koulusivistyksen ja sosiaalisen aseman valossa. On ilmeistä, että vastaajien valintoihin vaikuttaa myös se, millaiseksi he kokevat oman taloudellisen asemansa. Onhan esimerkiksi marxilaisen ideologian mukaan tämä seikka se tekijä — tosin huomattavasti laajemmin käsitettynä — joka määrää käytännöllisesti katsoen kaikkea yksilön käyttäytymistä; ei vain hänen poliittista kantaansa, vaan myös hänen mielipiteitään ja ajatteluaan ylipäänsä. Taulukossa 14. on esitetty mielipidejakautumat sen mukaan, ovatko vastaajat pitäneet omaa taloudellista asemaansa hyvänä, huonona vai epätyydyttävänä.

Enemmistö kaikista tyytyväisyyden eri astetta edustavista asettaa esikuvaksi pohjoismaat, mutta taloudellisesti tyytymättömien joukossa on kuitenkin

Taulukko 15. Taloudellinen tyytyväisyys ja puoluekanta

Taloudellinen asema	Puoluekanta eduskuntavaaleissa 1962								
	Kok (162) %	Vpl (8) %	Kep (16) %	Rkp (82) %	Kp (71) %	Sdp (130) %	Tpsl (13) %	Skdl (37) %	Ei tiedossa (29) %
Hyvä	24,7	25,0	18,8	20,7	15,5	15,4	0,0	8,1	3,4
Tyydyttävä	65,4	62,0	81,2	69,5	74,6	69,2	76,9	64,9	75,9
Huono	9,9	12,5	0,0	9,8	9,9	15,5	23,1	27,1	20,7
Enemmistöindeksi	+ 5,1	+ 4,8	+ 3,5	+ 3,3	+ 1,4	0,0	- 5,3	- 6,7	- 4,2

paljon niitä, jotka asettavat esikuvaksi sosialistiset maat ja jotka muita ryhmiä vähemmässä määrin valitsevat läntisiä suurvaltoja. Myös pohjoismaita tämä ryhmä valitsee muita tuntuvasti vähemmän. — Sosiaalisen kehityksen esikuvina läntiset suurvallat näyttävät yleensä olevan melko vakioinen valinta, joka ei riipu vastaajien taloudellisesta asemasta. Sen sijaan taloudellisen kehityksen esikuviksi valitsevat taloudellisesti tyytyväiset läntisiä suurvaltoja selvästi useammin kuin taloudellisesti tyytymättömät. Pohjoismaat näyttävät niinkään olevan vastaajien taloudellisesta asemasta riippumaton vakiovalinta, mutta kuitenkin vain taloudellisen kehityksen osalta. — Yksityisiin maihin kohdistuvissa valinnoissa on eräitä kiintoisia eroja: taloudellisesti tyytymättömät pitävät USA:ta taloudellisen kehityksen esikuvamaana suuremmassa määrin kuin asemaansa tyytyväiset vastaajat. Länsi-Saksan kohdalla tilanne on sen sijaan juuri päin vastoin. — Jonkinlainen ihannekuva USA:sta «parempien mahdollisuuksien maana» elää ilmeisesti taloudellisesti tyytymättömien miellissä. — Myös Suomen omat taloudelliset saavutukset mainitaan sitä useammin, mitä parempi vastaajan oma taloudellinen asema on.

On tuskin mahdollista, että edellä mainitut erot voitaisiin selittää vain tai edes pääasiassa koetun taloudellisen aseman ja esikuvavalinnan väliseksi suoraviivaiseksi riippuvuussuhteeksi. Järkevämpi selitys löytyy puoluekannasta: koska käytännöllisesti katsoen vain vasemmistopuolueita ja aivan erityisesti Skdl:a äänestäneet ovat valinneet sosialistisia maita (esim. taulu 3.), ilmeisesti juuri näiden ryhmien joukossa on eniten taloudellisesti tyytymättömiä. Ja koska taas läntisiä suurvaltoja ja aivan erityisesti Länsi-Saksaa on esitetty esikuvaksi pääasiassa suomenkielisiä porvarillisia puolueita äänestäneiden taholta, täytynee näissä ryhmissä olla paljon taloudellisesti tyytyväisiä. Kun asia taulukossa 15. kontrolloitiin, osoittautui taloudellinen tyytyväisyys todella olevan selvässä yhteydessä puoluekantaan: mitä enemmän oikealla olevaa puoluetta vastaajat ovat äänestäneet, sitä useammin he ovat ilmoittaneet olevansa taloudellisesti tyytyväisiä ja mitä enemmän vasemmalla olevaa puoluetta he ovat äänestäneet, sen suurempi on tyytymättömien määrä. Kun tarkastellaan mielipidejakautumien yleissuuntaa lähtemällä suurimmasta posi-

Taulukko 16. Eri puolueita äänestäneiden yhdenmukaisuus *taloudellisen kehityksen* esikuvissa: klusterimatriisi

	Klusteri I						Klusteri II
Kp	.96						
Sdp							
Rkp	.94	.86					
Kok	.92	.86	.93				
Vpl	.87	.84	.88	.86			
Tpsl	.83	.75	.69	.66	.83		Skdl
Kep	.61	.72	.52	.41	.42	.54	Tpsl
	Kp	Sdp	Rkp	Kok	Vpl	Tpsl	Skdl
	B = 2.50						B = 1.48
	$\bar{r} = .75$						$\bar{r} = .77$

tiivisesta indeksistä pienimpään päin, saadaankin jokseenkin tarkkaan se järjestys, jonka on havaittu vallitsevan myös puolueiden ilmaistujen ideologioiden tasolla (*Borg* 1964).

Mielipiteiden yhdenmukaisuus

Edeltäneissä tarkasteluissa on käynyt ilmi, että esikuvien valintaan vaikuttavat useat eri tekijät, ainakin vastaajien sosiaalinen asema, sukupuoli, koulusivistys ja ikä. Suurimmat erot valinnoissa näyttäivät kuitenkin liittyvän vastaajien poliittiseen kantaan. Skdl:n kannattajat eroavat suuresti muista ryhmistä ja useissa kohdin erottautuvat lisäksi sosialidemokraatteja äänestäneet yhtäällä ja porvarillisia puolueita äänestäneet toisaalla omiksi ryhmikseen. Viimeksi mainittujen joukossakin vielä ruotsalaista kansanpuoluetta kannattaneet ovat usein poikenneet porvarillisten äänestäjien yleisestä linjasta. Myös kokoomusta ja Suomen kansanpuoluetta äänestäneiden kesken on voitu havaita eräitä selviä eroja. — Suoritettujen 2—3 muuttujan keskisten tarkastelujen pohjalta ei ole kuitenkaan helppoa saada kokonaiskuvaa siitä, miten voimakkaasti eri puolueita äänestäneiden mielipiteet toisistaan poikkeavat. Tämän selville saamiseksi määrättiin kunkin äänestäjäryhmän kohdalla esikuvamaiden preferenssijärjestykset, jonka jälkeen ne korreloitiin keskenään (*Spearmanin* järjestyskorrelaatio). Näin muodostuneet korrelaatiomatriisit klusteroitiin (ks. *Fruchter* 1954), jolloin saatiin selville eri äänestäjien valintojen samankaltaisuutta osoittavat, yli puoluerajojen ulottuvat ryhmitykset. Taulukko 16. osoittaa tilannetta taloudellisen kehityksen esikuvavalintojen osalta.

Taulukko 17. Mieliteiden yhdenmukaisuus *taloudellisen kehityksen* ideaaleissa puoluekannan ja sukupuolen valossa: interkorrelaatiomatriisi

		M	N	M	N	M	N	M	N	M	N
Kokoomus	M	—									
	N	.96	—								
Kansanpuolue	M	.94	.88	—							
	N	.82	.88	.86	—						
Ruots. kansanpuolue	M	.94	.91	.91	.75	—					
	N	.73	.72	.87	.84	.67	—				
Sos. dem.	M	.95	.93	.94	.86	.91	.83	—			
	N	.73	.62	.62	.86	.44	.70	.67	—		
Skdl	M	.27	.14	.46	.39	.15	.44	.36	.63	—	
	N	.24	.14	.38	.30	.24	.29	.37	.59	.88	—

Kuten odottaa sopii, poikkeavat Skdl:n äänestäjien käsitykset kaikkein voimakkaimmin muista. Sos. dem. liittoa äänestäneet voidaan lukea samaan ryhmään muiden puolueiden kanssa, vaikkakin se, kuten myös keskustapuolue, on latautunut muita heikommin klusterissa I. Skdl voitaisiin jättää kokonaan yksinäismuuttujaksikin, mutta kun se korreloi kuitenkin merkittävästi Tpsl:n kanssa — korrelaatiot muihin puolueeryhmiin vaihtelevat välillä .48—.14 — antaa Tpsl:n sijoittaminen myös klusteriin II yhdessä Skdl:n kanssa tarkemman kuvan tilanteesta. Näin saatua äänestäjäryhmien kahtiajakoa voidaan parhaiten kuvata voittopuolisesti sosialistisiin maihin suuntautuvan radikaalivasemmiston ja pääasiassa pohjoismaihin, mutta huomattavassa määrin myös läntisiin suurvaltoihin suuntautuvan äänestäjien suuren enemmistön väliseksi vastakohtaisuudeksi.

Taulukossa 17. on puoluekannan lisäksi kontrolloitu vastaajien sukupuoli. Tällöin havaitaan, että mies- ja naisäänestäjien mielipiteet ovat voimakkaimmin yhdenmukaisia puolueyhymityksen kummassakin ääripäässä, Skdl:n ja kokoomuksen äänestäjäjoukoissa. Myös kansanpuolueessa sukupuolten keskinäinen samanmielisyys on taloudellisen kehityksen ideaalivalinnoissa korkea³, mutta puolueen naisäänestäjät poikkeavat kuitenkin kahdessa kohdin puolueen miesäänestäjistä: naiset ovat huomattavasti vähemmän samanmielisiä ruotsalaista kansanpuoluetta äänestäneiden miesten ja huomattavasti enemmän samanmielisiä sosialidemokraatteja äänestäneiden naisten kanssa kuin puolueen miesäänestäjät. Kun tarkastellaan korrelaatiomatriisin pohjana olevaa taulukkoa 5., havaitaan eron perustuvan siihen, että kansanpuo-

Taulukko 18. Eri puolueita äänestäneiden yhdenmukaisuus *sosiaalisen kehityksen* esikuvissa: klusterimatriisi

Klusteri I										
Kep					Skdl			Tpsl		
Kp	.92				Tpsl	.70			Tpsl	
Kok	.85	.84			Rkp	.70	.44	Vpl	.87	
Vpl	.82	.78	.78							
Sdp	.76	.77	.75	.80						
	Kep	Kp	Kok	Vpl	Skdl	Tpsl			Tpsl	
		B = 2.19			B = 1.65				B = 1.40	
		$\bar{r} = .81$			$\bar{r} = .61$				$\bar{r} = .87$	

luen naiset asettavat USA:n Länsi-Saksan edelle taloudellisen kehityksen esikuvana ja mainitsevat myös Suomen melko usein — aivan kuten sosialidemokraatteja äänestävät naiset — kun sen sijaan kansanpuoluetta äänestävät miehet — ruotsalaista kansanpuoluetta äänestävien miesten tavoin — asettavat Länsi-Saksan selvästi USA:n edelle, eivätkä mainitse Suomea lainkaan.

Ruotsalaisen kansanpuolueen ja sosialidemokraattisen puolueen äänestäjäryhmissä erot naisten ja miesten kesken ovat kaikkein suurimmat, joskin sukupuolien väliset preferenssijärjestykset korreloivat vielä merkittävästi keskenään ($R_s = .67$ kummassakin). Niin ruotsalaisten kuin sosialidemokraattienkin miesäänestäjät ovat esikuvavalinnoissaan hyvin samankaltaisia kokoomuksen äänestäjien — niin miesten kuin naisten — kanssa, jota ruotsalaisten ja sosialidemokraattien naisäänestäjät eivät sen sijaan ole. Lisäksi näiden ryhmien naisäänestäjät näyttävät olevan esikuvavalinnoissaan enemmän yhdenmukaisia kommunistien kanssa kuin vastaavat miesäänestäjäryhmät. — Taulukon 5. perusteella havaitaan niin Rkp:n kuin Sdp:nkin naisille olevan yhteinen ja samalla vastaavista miesäänestäjäryhmistä erottava piirre se, että he pitävät läntisiä suurvaltoja ja aivan erityisesti Länsi-Saksaa hyvin harvoin Suomelle esikuviksi soveltuvina.

Sosiaalisen kehityksen esikuvavalintojen yhdenmukaisuus ilmenee taulukon 18. klustereista. Kaikkiaan muodostuu kolme klusteria, joista ensimmäiseen kuuluvat suomenkieliset porvarilliset puolueet — sanan laajassa mielessä — sekä sosialidemokraattinen puolue. Kansanpuolueen ja keskustapuolueen välinen korrelaatio on klusterin korkein, sosialidemokraattisen puolueen ja kokoomuksen kerroin klusterin matalin. Jos tarkastellaan matriisin lähtökohtana olevaa taulukkoa 3., havaitaan kaikille klusteriin I kuuluville ryhmille olevan yhteistä se, että Ruotsi on valittu sosiaalisen kehityksen esikuvaksi ylivoimaisesti eniten, sen jälkeen USA ja Suomi sekä yleensä pohjoismaat tai läntiset suurvallat. Klusteria I voidaan ehkä parhaiten luonnehtia

sanomalla sen ilmentävän voimakkaasti pohjoismaista orientoitumista, johon kuitenkin samalla liittyy selvä «läntinen», mutta ei lainkaan «itäistä» orientoitumista.

Ruotsalaista kansanpuoluetta äänestäneet eivät sijoitu samaan klusteriin muiden porvarillisten kanssa, vaan äärivasemmiston ja Tpsl:n kanssa klusteriin II. Tämän klusterin sisäinen kiinteys on kuitenkin huomattavasti heikompi kuin ykkösklusterissa. Tämä onkin taulukkoa 3. tarkastellen hyvin ymmärrettävää, sillä klusteriin kuuluvilla ryhmillä on vain yksi yhteinen ominaisuus: läntisiin suurvaltoihin kohdistuvia valintoja on kaikilla hyvin vähän. Jossain määrin yhteinen ominaisuus on myös se, että vastaamatta jättäneiden osuus on näissä ryhmissä huomattavan suuri. Selvästi erottava tekijä on puolestaan se, että ruotsalaisen kansanpuolueen kannattajat suuntautuvat lähes yksinomaan pohjoismaihin, kun taas Skdl:n ryhmä jakaantuu kahtia pohjoismaihin ja sosialistisiin maihin suuntautuviin. Yleisesti kakkosklusteria voidaan luonnehtia ambivalenttiseksi, toisaalta pohjoismaihin ja toisaalta sosialistisiin maihin suuntautuvien äänestäjien ryhmäksi, jolle on ominaista läntisen suurvaltaorientoitumisen lähes täydellinen puuttuminen.

Klusteri III on sisällöltään paljolti tekninen, sillä molemmissa siihen kuuluvissa ryhmissä on hyvin vähän tapauksia, jonka vuoksi niille on voitu laatia vain kolmiportaiset preferenssijärjestykset. Korrelaatiokerroin on tällöin varsin epäreliaabeli, johon lisäksi vaikuttaa myös se, että kummassakin ryhmässä vastaamatta jättäneiden osuus on huomattava, 25—38,5 %.

Taulukossa 19. on jälleen kontrolloitu sukupuolten väliset eroavuudet eri puolueita äänestäneiden ryhmissä. Sukupuolten välisen yksimielisyyden määrä eri puolueoryhmissä osoittautuu olevan sosiaalisen kehityksen kohdalla aivan sama kuin edellä taloudellisen kehityksen kohdalla: suurin yksimielisyys sukupuolten kesken vallitsee kokoomuksen ryhmässä, sen jälkeen Skdl:n ja Suomen kansanpuolueen ryhmissä. Sosialidemokraattisen puolueen ja ruotsalaisen kansanpuolueen ryhmissä nais- ja miesäänestäjien preferenssijärjestykset eivät enää edes korreloi merkitsevästi keskenään ($R_s = .50$ ja $.40$).

Yksityisten korrelaatioiden suuruuksia tarkasteltaessa on pidettävä mielessä taulukon 6. alkuperäisjakautumat, joista käy ilmi mm. se epäreliaabilisuutta aiheuttava seikka, että eräitä järjestysasteikkoja muodostettaessa on jouduttu käyttämään useita jaettuja sijalukuja ja että eräät sijaluvut perustuvat nolafrekvensseihin. Joka tapauksessa sosiaalisen kehityksen kohdalla näyttää siltä, että samaa sukupuolta olevat ryhmät ovat usein yli puoluerajojen mielipiteiltään yksimielisempiä kuin eri sukupuolta olevat ryhmät samassakin puolueessa. Yksimielisyys näyttää olevan erityisen suuri yli puoluerajojen kokoomusta, kansanpuoluetta ja sosialidemokraatteja äänestäneiden naisten kesken. Näille on yhteistä se, että Ruotsin ja USA:n lisäksi, jotka ovat standardivalintoja, on mainittu Suomen omat saavutukset esikuvaksi

Taulukko 19. Mielipiteiden yhdenmukaisuus *sosiaalisen kehityksen* ideaaleissa puoluekannan ja sukupuolen valossa: interkorrelaatiomatriisi

		Kokoomus		Kansanpuolue		Sos.dem. puolue		Ruotsal. kansanp.		Skdl	
		M	N	M	N	M	N	M	N	M	N
Kokoomus	M	—									
	N	.89	—								
Kansanpuolue	M	.62	.73	—							
	N	.83	.94	.80	—						
Sos.dem. puolue	M	.26	.42	.65	.32	—					
	N	.86	.96	.73	.92	.50	—				
Ruotsal. kansanpuolue	M	.68	.45	.51	.36	.26	.40	—			
	N	.47	.41	.12	.41	-.01	.54	.40	—		
Skdl	M	-.02	.04	.36	.01	.67	.27	.26	.33	—	
	N	.21	.23	.32	.29	.41	.45	.26	.78	.80	—

kelpaavina huomattavan usein, kun taas sosialistisia maita ei ole mainittu kertaakaan. Miesäänestäjien kohdalla mielipiteiden yhdenmukaisuus ei ole lainkaan näin korkea; kun naisryhmien kesken on neljä erittäin merkitsevää tai merkitsevää korrelaatiota (suuruusjärjestyksessä: Kok — Sdp — Kp; Rkp — Skdl) on miesryhmien kesken neljä häidin tuskin merkitsevää korrelaatiota, jotka eivät kertaakaan muodosta kahta puoluetta suurempaa ryhmittymää (suuruusjärjestyksessä: Kok — Rkp; Sdp — Skdl; Kp — Sdp; Kok — Kp).

Eri sukupuolta olevien äänestäjäryhmien keskisistä korrelaatioista on kokoomuksen miesäänestäjien ja kansanpuolueen sekä sosialidemokraattien naisäänestäjien keskisten korrelaatioiden lisäksi vain kansanpuolueen miesten ja sos.dem. puolueen naisten välinen korrelaatio tilastollisesti merkitsevä. Yhdenmukaisuus sosiaalisen kehityksen ideaaleissa on siis selvästi suurempi sukupuoleltaan homogeenisten (naiset—naiset ja miehet—miehet) ryhmien kesken kuin heterogeenisten (naiset—miehet) ryhmien kesken. Sukupuolimuuttujan ensiarvoisuus jopa poliittiseen kantaan nähden näyttää sosiaalisen kehityksen esikuvavalinnoissa nimenomaan naisilla olevan niin suuri, että useassa tapauksessa jotakin puoluetta äänestänyt naisryhmä on ideaaleiltaan yhdenmukaisempi toisia puolueita äänestäneiden naisten kuin omaa puoluetta äänestäneiden miesten kanssa.

Yhteenveto

Edeltäneiden tarkastelujen oleellimmat tulokset voidaan tiivistää seuraavasti:

1. Helsinkiläisten äänestäjien esikuvavalinnoissa voidaan havaita kolme orientoitumisen perussuuntaa: pohjoismainen, läntinen suurvaltaorientoituminen ja sosialistinen orientoituminen. Yksityiskohtaisemmin näistä voidaan sanoa seuraavaa:
 - a. *Pohjoismainen orientoituminen* koostuu Ruotsia, Suomea, Norjaa ja Tanskaa koskevista valinnoista. Nämä ovat ylivoimaisesti vallitsevia, poikkeuksena kuitenkin eräät populaation osaryhmät: lähinnä taloudellisen kehityksen ideaaleissa kokoomusta ja kansanpuoluetta äänestäneet, nimenomaan näiden ryhmien miesäänestäjät ja ylimpään yhteiskuntaluokkaan kuuluvat äänestäjät. Muita voimakkaammin orientoituvat pohjoismaihin sosialidemokraattista puoluetta ja ruotsalaista kansanpuoluetta äänestävät. Sosiaalisen kehityksen kohdalla — Skdl:n ja keskustapuolueen kannattajia lukuun ottamatta — suuntautuvat kaikki hyvin voimakkaasti pohjoismaihin, mutta varsinkin näin tekevät ruotsalaista kansanpuoluetta, Suomen kansanpuoluetta ja kokoomusta äänestävät miehet. — Pohjoismaista ja yleensäkin yksityisistä maista on ylivoimaisesti useimmin mainittu Ruotsi.
 - b. *Läntinen suurvaltaorientoituminen* koostuu ennen muuta USA:ta ja Länsi-Saksaa, jonkin verran myös Englantia ja aivan aniharvoin eräitä muita (esim. Kanadaa) koskevista valinnoista. Tämä orientoituminen on — eräitä populaation osaryhmiä lukuunottamatta — huomattavasti vähäisempää kuin pohjoismainen, mutta hyvin paljon yleisempää kuin sosialistinen orientoituminen. Voimakkainta läntinen orientoituminen on kokoomusta, kansanpuoluetta ja keskustapuoluetta äänestäneiden ryhmissä; kahdessa ensin mainitussa varsinkin taloudellisen kehityksen kohdalla ja yleensä miehillä enemmän kuin naisilla sekä ylempiin yhteiskuntaryhmiin kuuluvilla enemmän kuin alempiin kuuluvilla.
 - c. *Orientoituminen sosialistisiin maihin* on koko tutkitussa joukossa erittäin vähäistä. Useimmissa tarkastelluista osaryhmistä ei esiinny yhtään sosialistisiin maihin kohdistuvaa valintaa, vaan ne tulevat lähes yksinomaan Skdl:n äänestäjien sekä jossain määrin sos.dem. liiton ja sos.dem. puolueen äänestäjien taholta. Skdl:nkin äänestäjät jakaantuvat kuitenkin useassa tapauksessa kahtia, toisaalta sosialistisia maita, toisaalta pohjoismaita kannattaviin. — Sosialistisista maista ylivoimaisesti useimmin on mainittu Neuvostoliitto, joskus harvoin eräät kansandemokratiat kuten Puola ja Tšekkoslovakia.
2. Eräät maat ovat selvästi suositumpia sosiaalisen kuin taloudellisen kehityksen esikuvina, tällaisia ovat: Ruotsi, Suomi, Englanti ja sosialistiset maat. Eräät toiset ovat taas suositumpia taloudellisen kuin sosiaalisen kehityksen esikuvina, näitä ovat: USA ja Länsi-Saksa sekä yleensä läntiset maat. Erityisesti Länsi-Saksan kohdalla ero on suuri, se valitaan lähes

seitsemän kertaa useammin taloudellisen kuin sosiaalisen kehityksen esikuvaksi.

3. Omaan taloudelliseen asemaansa tyytyväiset pitävät useammin esikuvana pohjoismaita tai läntisiä maita kuin taloudelliseen asemaansa tyytymättömät.

Taloudelliseen asemaansa tyytymättömistä pitää suhteellisesti useampi esikuvana sosialistisia maita kuin taloudellisen asemansa tyydyttäväksi arvioivista; taloudellista asemaansa hyvänä pitävistä ei kukaan valitse esikuvaksi sosialistisia maita.

Tyytyväisyys taloudelliseen asemaan korreloi voimakkaasti puolueiden sijaintiin ulottuvuudella oikeisto-keskusta-vasemmisto; siirryttäessä tällä ulottuvuudella oikealta vasemmalle, kasvaa taloudellinen tyytymättömyys.

4. Miesäänestäjät pystyvät ilmoittamaan esikuvansa yleensä huomattavasti varmemmin (useammin) kuin naisäänestäjät; sosialidemokraattista puoluetta äänestävät varmemmin kuin muita puolueita äänestävät; ylimpään sosiaaliseen luokkaan kuuluvat varmemmin kuin muihin luokkiin kuuluvat ja keski-ikäiset äänestäjät varmemmin kuin nuoret ja vanhat.
5. Yleiseltä orientoitumiseltaan äänestäjät jakaantuvat melko selväpiirteisesti kahteen ryhmään: a) niihin, jotka suuntautuvat pääasiassa pohjoismaihin ja sen ohessa suuremmassa tai pienemmässä määrin läntisiin valtoihin, mutta eivät ollenkaan tai vain erittäin harvoin sosialistisiin maihin sekä b) niihin, jotka suuntautuvat huomattavassa määrin pohjoismaihin, mutta yhtä paljon tai enemmänkin sosialistisiin maihin eivätkä lainkaan tai vain erittäin harvoin läntisiin valtoihin. Edelliseen ryhmään kuuluu vastaajien valtava enemmistö, joka on äänestänyt jotakin porvarillista puoluetta — keskustaan tai oikeistoon lukeutuvaa — tai sitten sosialidemokraattista puoluetta. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat Skdl ja som.dem. liitto, sosiaalisen kehityksen esikuvavalinnoissa näiden lisäksi myös ruotsalainen kansanpuolue, joskin tämä samoin kuin sos.dem. liittokin on luonteeltaan lähinnä rajatapaus.

HUOMAUTUKSIA

¹ Koska eräät vastaajat mainitsivat useamman kuin yhden maan, ei vastausten summafrequenssi ole sama kuin vastaajien kokonaismäärä (600). Kun %-luvut on laskettu vastaajien kokonaismäärästä, ei prosenttinen sarakesummakaan ole tasan 100. Tämän vuoksi ei sarakesummia ole tässä, eikä muissakaan vastaavissa taulukoissa merkitty näkyviin.

² Kyseiseen luokkaan on viety myös ne aniharvat tapaukset, jolloin vastausta ei voitu tulkita. Esim. ilmaisu »kaikki demokraattiset maat» voi joskus olla tällainen.

³ Havaintoyksiköiden määrän (N) ollessa 8, kuten tässä tapauksessa on, on järjestyskorrelaatio merkitsevä .05:n tasolla, jos se saavuttaa vähintään arvon .64.

KIRJALLISUUS

- ALLARDT, ERIK — LITTUNEN, YRJÖ: Sosiologia. Toinen uudistettu laitos, Porvoo 1961.
 BORG, OLAVI: Suomen puolueideologiat, Vammala 1964.
 FRUCHTER, BENJAMIN: Introduction to Factor Analysis, New York 1954.
 KOLI, PAAVO: Ideology Patterns and Ideology Cleavage, Turku 1959.
 PESONEN, PERTTI: Finnish Societies for International Contacts, teoksessa Finnish Foreign Policy, Helsinki 1963.

VALTIOTIETEELLISEN YHDISTYKSEN JULKAISUSARJA
POLITIIKAN TUTKIMUKSIA

SARJASSA ILMESTYNEET TEOKSET

1. PERTTI PESONEN: VALITSIJAMIESVAALIEN YLIOPPILASÄÄNESTÄJÄT. 1958.
2. ONNI RANTALA: KONSERVATISMI JA SEN KANNATTAJAT. 1960.
3. RISTO HYVÄRINEN: SVEITSIN PUOLUEETTUUS. 1963.
4. VILHO TERVASMÄKI: EDUSKUNTARYHMÄT JA MAANPUOLUSTUS VALTIOPÄIVILLÄ 1917—1939. 1964.
5. OLAVI BORG: SUOMEN PUOLUEIDEOLOGIAT. 1964.
6. MARTTI NOPONEN: KANSANEDUSTAJIEN SOSIAALINEN TAUSTA SUOMESSA. 1964.